

Небојша РАШО

НЕКОЛИКО ПОДАТАКА О КРИЈУМЧАРЕЊУ У БОКИ КОТОРСКОЈ ПОЧЕТКОМ ДРУГЕ АУСТРИЈСКЕ ВЛАДАВИНЕ

Након Наполеонових ратова Бока Которска, Дубровник и Далмација, одлукама Бечког конгреса, додијељене су Аустрији. Тако је започео период тзв. друге аустријске управе. Од Боке Которске, Дубровника и Далмације створена је посебна политичко-управна јединица „Краљевина Далмација“¹. Сједиште ове јединице-покрајине било је у Задру. Управу бококоторског округа вршила је Царско краљевска Интенденца у Котору. Судско-политичка и управна власт у херцеговској општини повјерена је Царско краљевском претуру.

Политички, полицијски, санитарни и војнички органи добили су наређење да строго пазе на путнике који долазе копном или морем на аустријску територију. Организован је санитарни кордон, уведена је уредба о карантину за аустријске грађане који долазе из османског царства, а формиране су и сеоске страже. Корак по корак Аустрија је уводила Боку Которску у војни, политички и царински систем покрајине.

Аустрија је покушала да уведе ред, по својим законима. Један од проблема, са којим се суочила, било је кријумчарење. Кријумчарење у првој половини XIX вијека у Боки и Далмацији било је изузетно распрострањено. Највише су се кријумчарили дукан и со. Држава је покушала да уведе монопол на трговину овим производима. Био је то уносан и распрострањен посао. У Боки Которској највише се из крајева Османског царства кријумчарио дукан.

Далматинска влада издала је 13. јануара 1818. обавјештење да је укинула све француске законе у вези промета дукана и ставила на снагу аустријску Одлуку о дукану од 5. маја 1784.² Обавјештење је потписао цивилни и војни управитељ Далмације барон Томашић и владин савјетник *Rechcron*.

¹ Максим Злоковић, Привредне и политичке прилике у Херцеговској општини у првој половини XIX вијека, Годишњак поморског музеја у Котору XXIV, Котор 1976, стр. 113.

² АХН (Државни архив Црне Горе, Архивско одјељење у Херцег Новом), ОХ-160/260 (1818).

Циљ Одлуке³ био је, како се у њој каже, да се уреди посебна дирекција за доходак од дувана, која ће обезбиједити држави већу корист која ће се моћи употребити за опште добро. Чланом 1 Одлуке забрањује се уношење у Царевину дувана из неке друге Краљевине, сировог или прерађеног, ако не би прво добио „пролазну књигу“ дирекције за дуван. Чланом 4 регулише се такса за увозни дуван.

Чланом 5 регулише се сијање и узгајање дувана, за шта је такође требала дозвола. Произвођач није смио даровати, замијенити или продати дуван ником сем државном управитељству.

Чланом 7 регулисала се куповина дувана код Дирекције и његова продаја.

Чланом 9 уводи се функција чувара (*guardiani*). Чуvari су постављени на свим границама. Истим чланом регулисане су дужности и поступања чувара.

Одлуком су предвиђене и казне за кријумчарење, пружање отпора, повреду чувара и нуђење мита. Чланом 21 наглашава се да су казне предвиђене за кријумчаре и за оне који нареде или плате другом лицу да кријумчари.

Оном ко произведе дуван са дозволом, а буде га дао другом или га преради за своју употребу, био би по члану 24 кажњен са 16 фјорина, а ако би се то поновило, платио би казну и било би му одузето допуштење да узгаја дуван. Онај који не буде могао платити казну морао је, први пут, за сваки фјорин радити дан у ланцима. Други пут казна би му се удвостручила.

Ове и друге строге одредбе, али и непрактичне и неповољне за произвођаче, пружиле су могућност за кријумчарење дувана. Сем поморства и слабе пољопривреде, у Боки Которској није било могућности за неку зараду. Поморство је страдало у Наполеоновим ратовима и налазило се у периоду обнове. Зато су многи, са обје стране границе, угледали прилику за брзу зараду.

Поред свега наведеног, царинска политика за Далмацију разликовала се од осталих аустријских покрајина јер се приликом извоза из котара у котар или округа у округ наплаћивала царинска тарифа на робу⁴. Кршењу Одлуке о дувану допринијела је чињеница да је становништво сматрало производњу и трговину дуваном уобичајеном и нису хтјели да прихвате да је њихова трговина у ствари кријумчарење. Со и дуван били су производи са вишевековном историјом кријумчарења.

³ АХН, ОХ-160/261 (1818).

⁴ Тадо Оршолић, Хајдучија, разбојства и кријумчарења у Далмацији од успоставе друге аустријске управе до средине 19. столећа, *Анали Завода за повијесне знаности Хрватске академије знаности и умјетности у Дубрвнику*, бр. 44, свибањ 2006, 241-254. Преузето са <http://hrcak.srce.hr/7761>, 248.

Бока Которска била је скоро цијелом својом границом погодна за кријумчарење. Копнена граница била је углавном брдска или планинска што је представљало проблем финансијској стражи. Са морске стране кријумчарило се из правца Бара, а увала Молунат представљала је кријумчарско гнијездо.

Територијалне снаге у окрузима Котора и Дубровника, за разлику од других округа Далмације, формирају се тек 1832⁵. До тада, на подручју ова два округа, постављена су три територијална надзорника (*soprintendenti territoriali*). Њих су опслуживали наоружани тежаци (*terrieri*). Ова служба није ревносно обављала своју дужност и од њих није било велике користи. Разлога је било више, слаба плата, опасан посао, непостојање жеље да се супротставе мјештанима, корупција. Ипак, ове снаге и успостављен војни санитарни кордон требале су обезбиједити граничну контролу и зауставити кријумчаре.

Бродови, односно барке, ухваћене у кријумчарењу, биле су заплијењене и постале власништво владе. Четири барке са опремом заплијењене 1818. на граници Паштровића у ували Траште дате су на продају на лицитацији⁶. Лицитација је вршена за рачун Дирекције у Задру (*Direzione Sali, Tabacchi e Bollo*).

Ц. К. Претура⁷ обавијестила је општину Херцег Нови 12. марта 1819. о лицитацији која се требала одржати на острву Госпе од Шкрпјела близу Пераста за барку која се налазила у луци Росе, а која је заплијењена са товаром соли. Барка је била дуга 24 стопе, а широка 8 стопа⁸.

Барон Томашић издао је више прогласа (*Notificazione – Oznanjenje*) у циљу борбе против кријумчарења. Прогласом од 7. септембра 1819. наредио је удвостручење царинских стража над бродовима који превозе сол и пристају у аустријске луке⁹. Мјере против кријумчара соли изнијете су у Прогласу¹⁰ од 6. јуна 1820. Установљен је један уред у Задру који ће управљати осталим огранцима у цијелој Далмацији.

5. децембра 1820. издат је Проглас¹¹ о забрани приступа бродовима

⁵ Тадо Оршолић, Територијалне снаге као редарство у дубровачком и которском окружју након успоставе аустријске управе, *Анали Завода за повијесне знаности Хрватске академије знаности и умјетности у Дубровнику*, бр. 46, 2008, 295-314. Преузето са <http://hrcak.srce.hr/28422>, 295.

⁶ АХН, ОХ-160/505 (1818).

⁷ АХН, ОХ-161/153 (1819).

⁸ Венецијанска стопа износила је 34 cm а падованска 35 cm, тако да је дужина барке износила око 8,15 m а ширина око 2,8 m.

⁹ Мириса Катић Пиљушић, Издања тискарне Марине Баттаре од 1817. до 1824. године, *Радови Завода повј. знан. ХАЗУ Задру*, св. 49/2007, 523-581. Преузето са <http://hrcak.srce.hr/26696>, 550.

¹⁰ АХН, ОХ-162/528 (1820).

¹¹ АХН, ОХ-163/71 (1821).

далматинској обали, изван домета топова, који су превозили дуван и со, а нису подложни аустријском ерару. По наредби Високог Царско-краљевског дворског општег вијећа (*Imperiale Regia Aulica Camera Generale*) ови бродови нису смјели прићи сем у случају пријеке потребе, невремена или другог случаја који се могао законски оправдати. У случају прекршаја наредбе брод би био заплијењен са товаром. Проглас¹² од 3. јуна 1821. донио је наредбу вијећа којом се иста забрана уводи и бродовима који су пловили под аустријском заставом. Прогласи су штампани на словенском (*slovenski*) и италијанском језику.

Проглас¹³ о одредбама о надлежностима претуре над прекршајима кријумчарења соли донијела је далматинска влада 11. марта 1823. Претура је добила компетенције као прва инстанца у поступку и суђењу кријумчарима соли.

Царско краљевска претура у Херцег Новом упутила је 30. августа 1821. извјештај¹⁴ предсједнику херцегновске општине (*Capo Comunale*) Николи Ђучићу. Извјештај је говорио о хапшењу које је извршила которска финансијска јединица (*Brigata di Finanza*) ван канала. Јединица је заробила барку која је долазила из Бара натоварену кријумчареном робом, соли и нешто дувана. Том приликом дошло је до пуцњаве у којој је смртно рањен један од кријумчара. Они су били из Бијеле и један из Кумбора.

Кријумчарска рута из Бара морским путем усталила се тако да је нови цивилни и војни управитељ Далмације Лилиенберг, који је ову дужност обављао од 1831. до 1841, међу својим посебним мјерама наредио да стражарски бродови из залива Траште и Будве крстаре према Бару.¹⁵

Претура је обавјестила¹⁶ херцегновску општину 1821. о завршеној криминалној истрази против пет особа из Бијеле и једне из Бијелских Крушевица који су ухваћени у кријумчарењу соли и дувана. Крајем 1821. ухапшене су двије особе, једна из Црне Горе и једна из Грбља због кријумчарења једне либре изрезаног дувана за пушење. Претура је о том обавјестила општину Херцег Нови¹⁷ 4. децембра 1821.

Снаге предвиђене за контролу границе нису могле зауставити кријумчарење. Кријумчари су боље познавали терен, а у неким случајевима имали су и подршку локалног становништва.

Кријумчарење дувана био је уносан посао и половином XIX вијека.

¹² АХН, ОХ-163/1145 (1821).

¹³ АХН, ОХ-165/327 (1823).

¹⁴ АХН, ОХ-163/1469 (1821).

¹⁵ Тадо Оршолић, Хајдучија, разбојства и кријумчарења у Далмацији од успоставе друге аустријске управе до средине 19. стољећа, 251

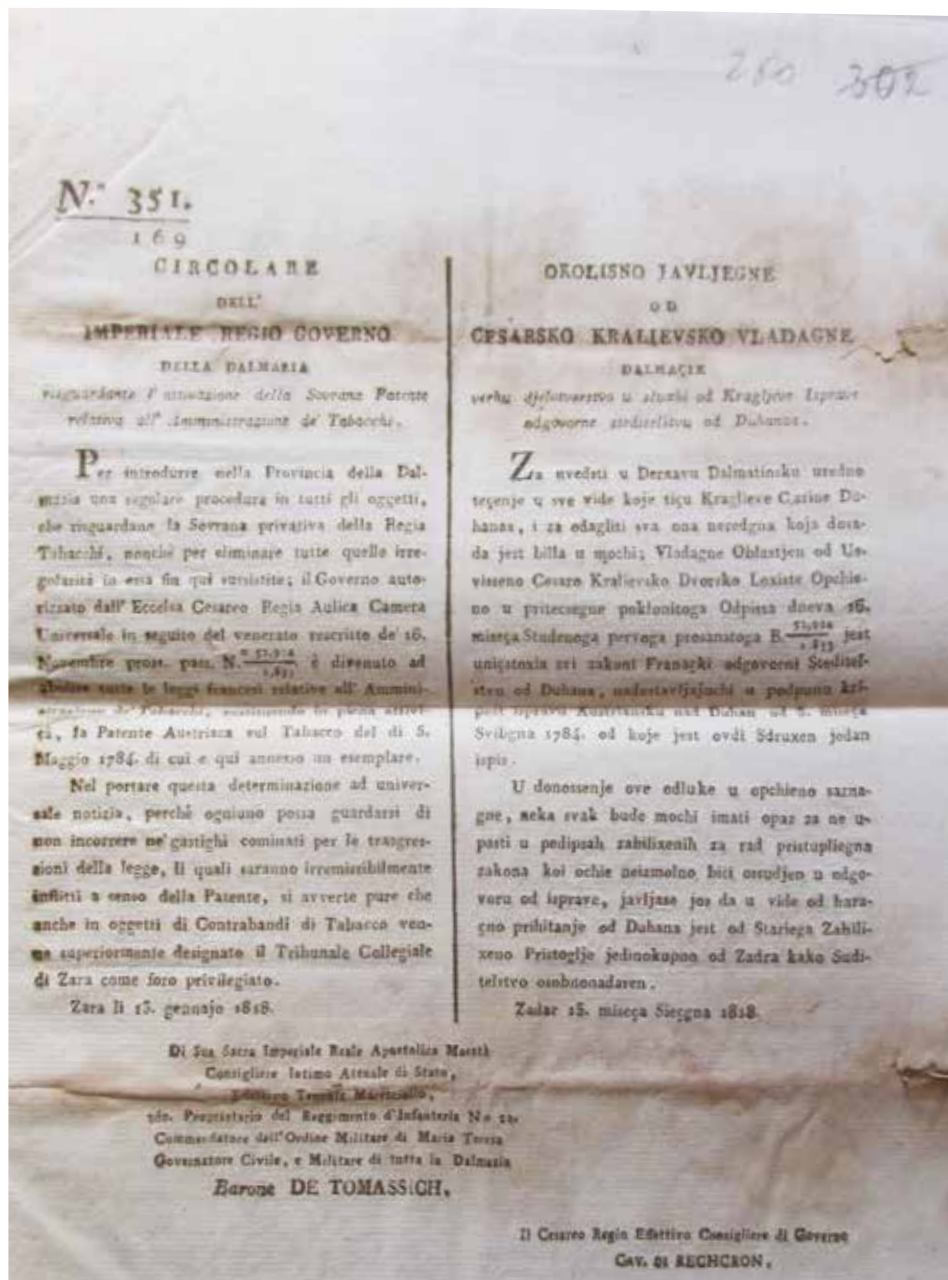
¹⁶ АХН, ОХ-163/1826 (1821).

¹⁷ АХН, ОХ-163/1966 (1821).

Гарднер Вилкинсон приликом путовања по Далмацији оставио је запис¹⁸ и о кријумчарењу дувана. Он наводи да се приликом доласка у Боку са мора исти надзор примјењује у царинарницама као и у другим далматинским лукама, без обзира да ли је роба из иностранства или из другог краја покрајине. Прописи против дувана су тако строги да би починилац који би покушао унијети било коју количину дувана остао без истог уз казну од шеснаест фјорина за сваку фунту. Ово се чинило да би се заштитили пољопривредници који су производили дуван – *appallatori*. Упркос оваквим казнама забрањени турски дуван су користили сви на граници. „Заиста веома добар квалитет овог најпрофитабилнијег усјева може бити узгајан у Далмацији, али ово није дозвољено, а влада запушта могућност користи од прихода, прихватајући најбоље врсте наплаћивањем већих такси. Свакако не постоји разлог зашто би људи били упућени да користе оно што је лоше, када се добра роба може добити; забрана директно охрабрује кријумчарење, и у међувремену Далматинци, који купују мало лиценцираног дувана (да би га имали у торби за показивање) дошли су на идеју да пуше забрањени турски“ – закључује Вилкинсон.

Сви напори далматинске владе, војни и казни, да угуши кријумчарење нису дали резултат, упркос казнама па и реквизији пловила ухваћених у кријумчарењу. Трговина соли и дувана показала се као најисплативији посао. Тек ће осамдесетих година XIX вијека кријумчарење почети да стагнира. Разлог томе није био успјех борбе против кријумчарења већ улазак Далмације у заједнички царински систем Аустро-Угарске монархије као и запосједање Босне и Херцеговине од стране Аустро-Угарске након Берлинског конгреса 1878.

¹⁸ Sir J. Gardner Wilkinson, *Dalmatia and Montenegro: with a journey to Mostar in Herzegovina*, Vol. I, London, 1848, 393-394.

Обавјештење далматинске владе од 13. јануара 1818. да је укинула све француске законе у вези промета дувана и ставила на снагу аустријску Одлуку о дувану од 5. маја 1784. - АХН, ОХ-160/260.

N.° 5,667

917

NOTIFICAZIONE.

Essendosi SUA MAESTA compiaciuta di stabilire un apposito Ufficio, che risiedendo a Zara avrà d'amministrare i rami di Finanza Sali, Tabacchi, Bollo, Dogana, e Demanio di tutta la Dalmazia, Ragusa, e Cattaro; ed essendo mediante risoluzione Sovrana dei 27. febbrajo prossimo passato stati nominati gl' Individui, dai quali ha da essere composto l'Ufficio stesso, si porta a comune notizia, che per ordine dell' Eccelso Presidio dell' Imperiale Regia Aulica Camera Universale dei 6. marzo anno corrente N. $\frac{436}{F.}$ tale Ufficio va ad essere definitivamente attivato col giorno primo del prossimo venturo mese di maggio, sotto il titolo d' *Imperiale Regia Intendenza di Finanza in Zara*, e sotto la direzione dell' Imperiale Regio Consigliere di Governo ed Amministratore Giovanni Celligoi.

Questo Ufficio dal dì primo maggio suddetto in poi assumerà in generale tutte le attribuzioni, che finora erano devolute al Governo in materia dei rami di Finanza di sopra specificati, e ciò che riguarda in particolare i rami di Finanza Sali, Tabacchi, e Bollo, assumerà desso pure tutti gli affari, che finora erano trattati, dalla Direzione Sali, Tabacchi, e Bollo in Zara, la quale col primo di maggio prossimo venturo, va ad essere incorporata coll' Intendenza suddetta.

Ne deriva quindi che in materia di contravvenzione daziaria dal primo maggio prossimo venturo in poi, l' Intendenza di Finanza pronunzierà in seconda Istanza, ciò che finora in forza del §. 82. del vigente Regolamento daziario era delle attribuzioni del Governo.

In materia dei contrabbandi Tabacchi, e Bollo poi in virtù del §. 17. della Sovrana Patente sui Tabacchi, e del §. 29. della Sovrana Patente sul Bollo, l' Intendenza continuerà a pronunziare le Nozioni, contro le quali in via di grazia potrà aver luogo il ricorso all' Imperiale Regia Direzione dei Tabacchi, e Bollo in Vienna, nei termini, e forme stabilite dai succitati paragrafi.

Finalmente in materia di contrabbandi di Sale, l' Intendenza suddetta sino a nuove disposizioni in proposito farà quegli atti conservatorii e preliminari, che finora venivano fatti dalla Direzione dei Sali in Zara.

Tutti quelli pertanto, che dal primo maggio in poi si trovassero in bisogno di qualche superiore provvedimento in tali materie, dovranno dirigere nelle dovute forme i loro ricorsi all' Intendenza stessa a Zara.

Del resto sino alla prossima sistemazione dei diversi rami di Finanza e della conseguente organizzazione dei relativi Uffici subalterni, nulla resta per ora alterato nè in quanto concerne le leggi, regolamenti, e discipline ora vigenti, nè in riguardo alle attribuzioni, doveri, e dipendenza degli Uffici provvisorj suddetti.

Zara 6. aprile 1820.

Il Barone DE TOMASSICH Governatore.

GIUSEPPE NOBILE DI WEINGARTEN,

GIOVANNI CELIGOI
Imperiale Regio Effettivo Consigliere di Governo
e Amministratore dell' Intendenza di Finanza.

N.° 9,463

2,707

NOTIFICAZIONE A

In seguito a riverito Decreto dell' Eccelsa Cesareo Regia Aulica Camera Generale delle Finanze datato 18. maggio ultimo decorso N. $\frac{2018}{408}$, si porta ad universale notizia, che viene estesa anche ai Bastimenti con Bandiera Austriaca, la proibizione di avvicinarsi alle coste della Dalmazia con carico di Sale e di Tabacco, promulgata colla Notificazione a stampa 5 dicembre 1820. al N. $\frac{22,331}{2,745}$, dovendo conseguentemente anche questi tenerai fuori del tiro di cannone dalle coste stesse, salvi i casi di estrema necessità, come di burasca ec. da legittimamente comprovarsi, e sotto la pena della confisca del Bastimento, e del carico, in caso di contravvenzione.

La presente sarà tradotta in Illirico, e quindi, stampata e diramata nella solita forma restando eccitate le Autorità Politiche, gli Uffici di Finanza e tutti gli Agenti subalterni, di prestarsi per l'indiminuta osservanza.

Zara li 5. giugno 1821.

OZNaNJENJE A

Po častnoj Naredbi Visokoga Cesarsko Kraljskoga Dvornoga Vjeha opchenoga varhu Azne podanoj na 18. svibnja skorro prosastoga na Broju $\frac{2018}{408}$, daje se na opcheno znanje, da i Brodovima kojisu pod Barjaskom Austrisnim zabranjeno jest približiti se na primorje dalmatinsko kadasu panni Soli i Duhana, kakoje bilo proglaseno s'Oznanj-njem utis-tenim na 5. prosinca 1820. pod Brojom $\frac{22,331}{2,745}$, imajuchi i takovi Brodovi stati daleko od kraja jedan hitac toppa, izvan zgodde od pritsake potrebe, kako od sille morske ec. koja potreba imaticese pokazati zakonito. U zgoddi od pristopjenja i brod i targovina bittiche sustavljeni za carinu.

Ovo oznanj-nje bittiche prineseno u jezik slovinaki, a zatim utis-teno i prosuto na običajni način, ostajuchi ponuskovane sve oblasti vladane, Naredbenstva ed Azne, i podložni poslenici neka nastoje da bude podpunno ispunjeno.

U Zadru na 5. ljepanja 1821.

Il Barone DE TOMASSICH Governatore.

ANTONIO CHLUMCEKYI Consigliere.

Проглас од 3. јуна 1821. донио је наредбу којом се бродовима који су пловили под аустријском заставом а превозили су дуван и со уводи забрана приступа далматинској обали изван домета топова - АХН, ОХ-163/1145.